

CENTRAAL MUSEUM UTRECHT

MEDEDELINGEN NUMMER TWEE

CENTRAAL MUSEUM UTRECHT - MEDEDELINGEN NUMMER TWEE - APRIL 1973

Redaktie: Anthon Beeke - Adeline Janssens - Jos de Meyere - Gerard Stigter - Redaktiesecretaresse: Cunera Nobel

Druk: Drukkerij van Rossum bv

Abonnement, inclusief jaarkaart: f 2,50. Postgironummer 402834 t.n.v. Centraal Museum Utrecht

Redactionele verantwoording

Dit is het tweede nummer van 'Centraal Museum Utrecht Mededelingen', dat U viermaal per jaar zal berichten over tentoonstellingen, manifestaties, nieuwe plannen en alle andere activiteiten in het museum. Die gegevens zou je natuurlijk keurig op een rijtje kunnen zetten. Maar de redaktie heeft voor een andere vorm gekozen.

Elke keer zal een beeldend kunstenaar de informatie van het museum redigeren. Daarvoor zal hij binnen de perken van een bescheiden budget moeten blijven. Maar verder kan hij doen wat hij wil. Hij bepaalt de vorm. En hij verwerkt de informatie geheel naar eigen inzicht. Bovendien kan hij de lezer mededelingen doen over andere onderwerpen.

De redaktie doet niet meer dan een kunstenaar uitnodigen. De maker van 'Centraal Museum Utrecht Mededelingen nr. 2' is J. H. Moesman.

De tekst is gezet uit de *lectura* van Dick Dooyes. Voor de omslag is gebruikt de *petronius* van J. H. Moesman.

omslag: Joachim Wttewael (1566-1638)

Portret van Peter Wttewael, zoon van de schilder, 1628

CENTRAAL MUSEUM UTRECHT

Kunst tot 1850 Agnietenstraat 1, tel. 030-315541 (buslijnen 2 en 12)

Kunst na 1850 Maliebaan 42, tel. 030-317301 (buslijn 3)

Geopend ma. t/m za. 10.00-17.00 uur, zondagen 14.00-17.00 uur

Toegangsprijs f 0,50 Zon- en feestdagen f 0,25 p.p.

Inlichtingen tel. 030-315541 toestel 007 of via postbus 2106 Utrecht.

De collectie van het Centraal Museum omvat naast een historische afdeling, schilderijen van voornamelijk Utrechtse meesters vanaf de 15e eeuw, beeldhouwwerken, tekeningen, grafiek, prenten, stijlkamers, een poppenhuis uit ca. 1680, kunstnijverheid als aardewerk, porselein, zilver, munten en penningen; voorts kostuums, kant, textiel en accessoires vanaf de 18e eeuw.

De afdeling kunst na 1850 (Maliebaan 42) geeft een overzicht van moderne nederlandse schilder-, beeldhouw- en toegepaste kunst (o.a. 'moesmanzaaltje').

In het gebouw van het Centraal Museum zijn tevens gevestigd:

- het *Aartsbisshoppelijk Museum* (telefoon 030-312561), met een verzameling religieuze kunst, voornamelijk uit de middeleeuwen;
- het *Provinciaal Utrechts Genootschap* van Kunsten en Wetenschappen, met een verzameling Romeinse en Germaanse oudheden.

CENTRAAL MUSEUM - PROGRAMMA VOORJAAR 1973

Aktua 2 Utrechtse misbaksels uit 1400 17 maart - 30 april

In de loop van 1972 en begin 1973 zijn aan de Hogelanden op het terrein van de voormalige beenderzwartfabriek te Utrecht opgravingen verricht die een vroeg 15e eeuwse pottenbakkersoven en een grote hoeveelheid aardewerk uit die tijd aan het licht hebben gebracht. De rond de oven gevonden aardewerken voorwerpen zijn duidelijke 'misbaksels' die nooit in gebruik genomen zijn.

Aktua 2 bestaat uit:

1. een beknopt verslag van de opgraving door middel van foto's en een reconstructie-tekening van de oven;
2. een opstelling van aardewerk in zijn functie van gebruiksvoorwerp (gedekte tafel), aangevuld met een aantal foto's;
3. een type-collectie, die de grote variëteit van pottenbakkers-vormen laat zien; hierbij wordt het verband getoond tussen het Utrechtse materiaal en dat uit andere plaatsen in Nederland;

4. een diaklankbeeld over de opgraving en over de diverse functies van het aardewerk (industrieproduct, handelswaar en gebruiksvoorwerp).

Aktua 2 is georganiseerd in samenwerking met de gemeente-archeoloog van Openbare Werken. Verder werkte mee de Rijksdienst voor Oudheidkundig Bodemonderzoek te Amersfoort. De heer Van Beuningen te Langbroek gaf een deel van zijn collectie in bruikleen voor deze tentoonstelling; Bergen op Zoom, Amsterdam en Aardenburg leverden vergelijkingsmateriaal.

Uit de St. Jacobskerk 14 april - 30 mei

Naar aanleiding van het verschijnen van het 'Centraal Museum Utrecht Mededelingen nr. 2' heeft een tentoonstelling plaats van voorwerpen afkomstig uit de Utrechtse St. Jacobskerk, welke bewaard worden in de collectie van het Centraal Museum. Hiertoe behoren schilderijen, bouw- en beeldhouwfragmenten, zegels, enz.

Aktua 3 Bekroningen Art Directors Club Nederland
27 april - 20 mei

Vrijdag 27 april zullen in het Centraal Museum de jaarprijzen voor 1972 worden uitgereikt, uitgelooft door de Art Directors Club Nederland. De Art Directors Club Nederland stelt bekroningen in voor in Nederland vervaardigde reclame-ontwerpen, die naar het oordeel van een jury het meest hebben bijgedragen tot verbetering van het niveau van de commerciële communicatie in Nederland. Bij deze gelegenheid zal een kleine expositie worden ingericht van de bekroonde werken en van werken die voor de laatste ronde waren geselecteerd. Van deze werken zal een jaarboek worden uitgegeven, dat op 27 april zal worden gepresenteerd. De verkoopprijs van dit jaarboek bedraagt f 56,—.

Muziekuitvoeringen

zondag 8 april

19e eeuwse romantiek

Uitvoerenden: Thea Wakelkamp — piano

Rob Gradstein — cello

Frank Adriaans — fluit

zondag 13 mei

Muziek uit middeleeuwen en renaissance

Uitvoerenden: koor, solisten en speelgroep

(portatief orgel, vedel, gamba, blokfluit, kromhoorn),

o.l.v. Miek van Rheenen

zondag 10 juni

Werken van Jacob van Eyck (ca. 1590 - 1657)

Uitvoerenden: Gerdien Tanja — sopraanblokfluit

Jacques Maassen — carillon

Toegangsprijs f 1,50 Aanvang 14.30 uur

De uitvoeringen vinden plaats in de Kapel van het Aartsbisschoppelijk Museum (gebouw Centraal Museum).

CENTRAAL MUSEUM - AANWINSTEN

Legaat Jonkheer J. C. Martens van Sevenhoven

Op 31 oktober 1972 overleed te Utrecht Jonkheer J. C. Martens van Sevenhoven. Het Centraal Museum ontving bij legaat uit de nalatenschap een groot aantal familieportretten, een commode, een kristallen beker en een Saksisch (Meissner) thee- en koffieservies. Het is vrij uitzonderlijk dat een museum een dergelijk waardevol legaat ontvangt. De familie Martens van Sevenhoven heeft ook in het verleden al herhaalde malen schenkingen en bruiklenen aan het Centraal Museum verleend.

Onder de geschilderde portretten uit de nalatenschap bevindt zich werk van N. Maes (1634-1693), C. Jonson van Ceulen (1593-1661), J. M. Quinkhard (1688-1772) en Joachim Wttewael (1566-1638). De oudste en wellicht ook de belangrijkste werken zijn vijf schilderijen van Wttewael, die in de Utrechtse portretschilderkunst een aparte plaats inneemt. Wttewael zoekt in zijn portretten naar een combinatie van de noordnederlandse opvatting van het portret en een door Italië beïnvloedde meer maniëristische uitbeelding, die leidt naar een eigen vorm van realisme. Met zijn zwierige schildering, met zijn aandacht voor de stofuitdrukking en de accentuering van

het detail luidde Wttewael een nieuwe fase in de Utrechtse portretschilderkunst in, die bij P. Moreelse en G. v. Honthorst tot grote verfijning zou uitgroeien.

De twee afgebeelde portretten van Wttewael, een tondo met het portret van zijn zoon Peter (zie omslag) en een portret van zijn dochter Eva, dateren uit 1628.

Peter Wttewael (1596-1660), die evenals zijn vader schilder was, is hier voorgesteld met palet en pen-

seel. Van zijn oeuvre is evenwel niets met zekerheid aan te wijzen. Zorgvuldiger geschilderd en aardig in de compositie is het portret van de vroeg gestorven Eva (1607-1635). Zij is zittend en ten voeten uit voorgesteld; links haar kantkussen en een werkmand, waaruit een witte doek met kant en een rode doek met goudborduurssel hangt, rechts een tafel, gedekt met een zalmrood tafelkleed, waarop een boek ligt. De op het schilderij voorkomende tafel bevindt zich

in de collectie van het Centraal Museum (Renaissancekamer): deze tafel behoort tot de vroegere schenkingen van de familie Martens van Sevenhoven, die familiebanden had met het geslacht Wttewael.

Het Meissner thee- en koffieservies bestaat uit een groot aantal delen. Het gebruikelijke servies bestond uit een koffiepot, een theepot, een vrij grote melkan met deksel, zes kleine kopjes met of zonder oortjes, welke voor thee of koffie gebruikt konden worden, zes schotels, een suikerdoos, een theebus en een spoelkom. (zie afbeelding)

De kern van het gelegateerde servies vormen de met een verguldersteken 64 gemerkte stukken, welke samen het gebruikelijke servies vormen; echter zijn er hier negen schotels en acht koppen en nog een patipan (klein schaalte). Wellicht waren er vroeger twaalf koppen en schotels, waarvan er in de loop der jaren enige gebroken zijn.

De stukken zijn alle met eenzelfde decoratie beschilderd: havengezichten in cartouches van goud en zwart.

Naast deze kern is er, eveneens met havengezichten beschilderd, maar in een cartouche van goud met paars en rood, een serie van vijf kopjes en schotels en een spoelkom, alle voorzien van het verguldersteken 57. Van eenzelfde decor, maar met andere vergulderstekens zijn nog een stel chocoladekoppen (ho-

ge koppen met twee oren); een serie van zes koffiekoppen (hoge cilindervormige kopjes met één oor) en schotels heeft eveneens een cartouche van goud met paars en rood, maar is beschilderd met landschapjes.

De verschillende stukken zijn gedateerd rond 1730.

Hoofdsieraad van Nicolaas van Beek

Van Nicolaas van Beek werd aangekocht een hoofdvorm van roestvrij staal uit 1968. De kostuumafdeling van het museum bezat al enige kleine sieraden van Nicolaas van Beek, maar vanwege zijn ongewone monumentaliteit is alsnog het hoofdsieraad aan de verzameling toegevoegd.

De sieraden van Nicolaas van Beek werden in 1970 in Amsterdam, Rotterdam en Arnhem tentoongesteld. Bij de opening van de tentoonstelling in museum Boymans-van Beuningen werden zij geshowd door mannequins in kleding van Frans Molenaar, wiens sobere monumentale stijl zeer goed aansluit bij de vormen van Van Beek. Het Centraal Museum kocht in 1970 een gele jumpsuit aan van Molenaar, die een voortreffelijke combinatie vormt met het stuk van Van Beek.

In de jaren 1965-1970 heeft Van Beek veel bijge-

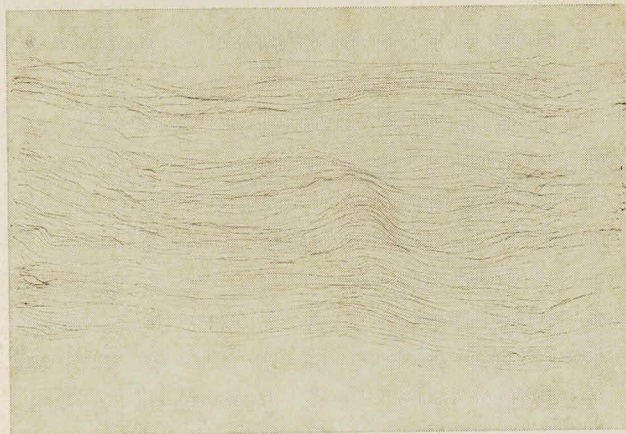
dragen tot een vernieuwing in de Nederlandse edelsmeedkunst, in de richting van een uiterste eenvoud in de vormgeving, waarbij iedere overbodige versiering is weggelaten (een tendens, die in dezelfde jaren ook duidelijk in de mode aanwezig was).

Het nieuwe grote formaat ontleende hij min of meer aan de klederdrachten. De aangekochte hoofdvorm vertoont overeenkomst met het fraaie, geheel gladde hoofdsieraad van de vrouwen van Staphorst. Hij heeft in een plaat een gleuf gemaakt en daarna de ontstane banen onder elkaar doorgehaald; zo is hij tot een ruimtelijke vorm gekomen. Het materiaal geeft de veerkracht voor de om het hoofd passende vorm, die niet alleen als voorwerp fraai is, maar ook een duidelijke functie heeft. Bij het bewegen wordt het licht door de gladde vlakken wisselend weerkaatst en verandert de vorm van aanzicht. Zo bergt een op het eerste gezicht nuchtere vorm, vooral in het zonlicht de mogelijkheid in zich tot allerlei levendige speelse effecten.

Twee pentekeningen van Rob van Koningsbruggen

De twee pentekeningen van Rob van Koningsbruggen die het Centraal Museum bij gelegenheid van een tentoonstelling van zijn werk in galerie Swart te Amsterdam herfst 1972 heeft aangekocht, duiden een nieuw, interessant perspectief in de jonge Nederlandse kunst aan. Zij signaleren namelijk een behoefte aan bezinning op eigen primaire mogelijkheden en aan een herstel van het contact met de elementaire middelen van de tekenkunst.

Rob van Koningsbruggen is geboren in 1948 te Den Haag. Tussen 1968 en 1970 volgde hij daar lessen aan de Koninklijke Akademie voor Beeldende Kunsten en aan de Vrije Akademie. Aan deze laatste had hij les bij Verdijk, Verhoog en Bouthoorn. Heel snel kwam hij los van de academische methodiek en begon hij zelfstandig te zoeken. Zijn eerste tekeningen maakte hij op een gewassen gouache-achtige ondergrond. Het waren kleine figuurtjes van mensen of dieren in herhaling. 1970, het jaar van ontstaan van de twee door het Centraal Museum gekochte tekeningen, speelt in zijn ontwikkeling een zeer belangrijke rol. Hij kocht een fel groene trui, haalde een deel van het voorpand uit en breide het opnieuw in willekeurige, niet geometrische banen. Dit bracht hem op het idee de funktionele toepassing van het

breien te ontkoppelen van het gebruikelijke resultaat. Daarna maakte hij een serie breilappen, liet deze aan de pen zitten en hing ze op: eerst in galerie Nouvelles Images en in hetzelfde jaar, samen met een aantal tekeningen, in galerij Orez te Den Haag.

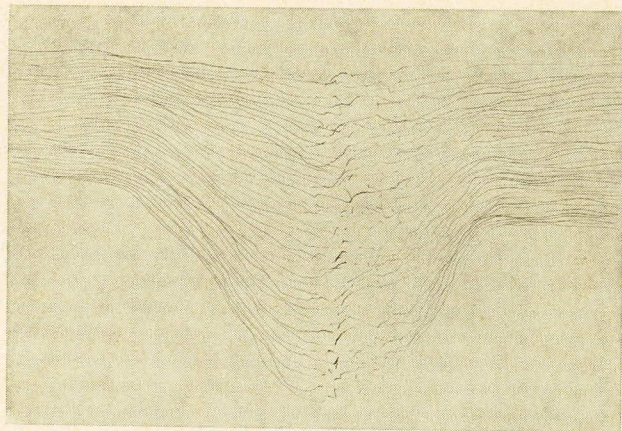
Door het breiwerk is Van Koningsbruggen aan het automatisme gekomen dat zich in de tijdens of na de breilappen-periode ontstane tekeningen doorzet. Zijn 'automatisme' is echter van geheel andere aard dan dat van surrealisten en het heeft ook weinig overeenkomst met de exuberante gevoelsontladingen van het abstrakt expressionisme en de action-painting. Zijn tekeningen en sedert 1972 ook zijn schilderijen zijn gebaseerd op enerzijds een zelfbeperking,

een zichzelf opgelegde regel en anderzijds op het niet berekenbare, het toeval. Het spanningsveld tussen deze beide polen bepaalt het karakter van zijn werk, waarin de gevoelige en op het materiaal reagerende hand van de kunstenaar duidelijk naar voren treedt.

De tekeningen van Van Koningsbruggen zijn verwant aan het schrift. Enkele zijn zelfs opgebouwd uit letters, uit woorden, uit korte zinnetjes of uit op schrift gelijkende tekentjes. Maar ook de tekeningen die uit abstracte lijnen bestaan hebben een sterke affiniteit met het schrift. Zij beginnen en eindigen als een brief. Elke lijn of elk teken heeft een eigen identiteit en kan afzonderlijk bekeken worden. De regulariteit van de tekening, ontstaan door herhaling van elementen, wordt opzettelijk verstoord door kleine onregelmatigheden.

Sedert 1971 werkte Van Koningsbruggen in Atelier '63 te Haarlem onder begeleiding van Dibbets, Lucassen en Visser. In dat jaar hield hij zich ook bezig met het uitzetten van lange lijnen op een onregelmatig gegolfd vel papier om het natuurlijke mechanisme te ondervinden van geleide bewegingen tijdens het tekenen of, zoals hij het zelf uitdrukt, om na te gaan hoe een rivier een landschap tekent.

In de herfst van 1972 exposeerde hij tekeningen in het Gemeentemuseum te Den Haag en schilderijen in galerie Swart te Amsterdam. Hij hield op met het breiwerk en begon te schilderen. En ook op dit ge-

bied lijkt hij een vernieuwing te brengen in traditionele en als versleten beschouwde technieken.

Literatuur

Carel Blotkamp Van Koningsbruggen schrijft en brei, *Vrij Nederland*, 27-3-1971

Tito Cruls Signalement van Rob van Koningsbruggen, *Museumjournaal* 16.4, 4-9-1971

Frank Gribling Het echte schilderen is niet dood, *De Groene*, 3/9-10-1972

Carel Blotkamp Van Koningsbruggens debuteert als schilder, *Vrij Nederland*, 4-11-1972

Kees Broos Inleiding van de katalogus van de tentoonstelling in het Haags Gemeentemuseum, *Pren-tenkabinet*, nr. 38, 7/19-11-1972

AARTSBISSCHOPPELIJK MUSEUM UTRECHT

Agnietenstraat 1, tel. 030-312561

Het Aartsbisshoppelijk Museum is een zelfstandige stichting, waarvan de collectie sinds 1921 in het gebouw van het Centraal Museum is ondergebracht.

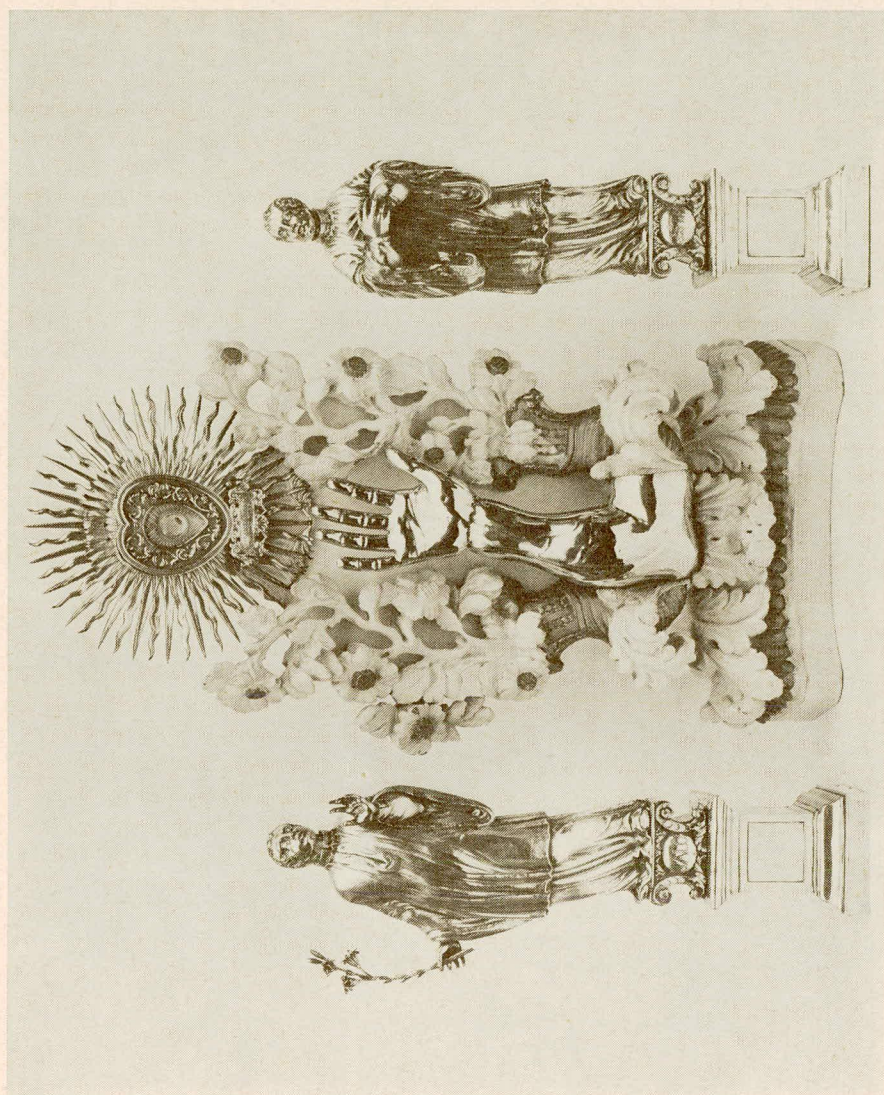
In de onlangs opnieuw ingerichte zaal voor de 16e, 17e en 18e eeuw zijn in één vitrine drie zilverwerken opgesteld, die de Utrechtse zilversmid Nicolaas Verhaer (1685-1750) in opdracht van Jezuïetenstaties heeft vervaardigd. Voor welke statie precies hij de heiligenbeeldjes van Aloysius en Stanislaus Kostka maakte is onbekend, maar de reliekarm moet in het begin van de 18e eeuw bij hem besteld zijn door de parochie van Franciscus Xaverius te Amersfoort.

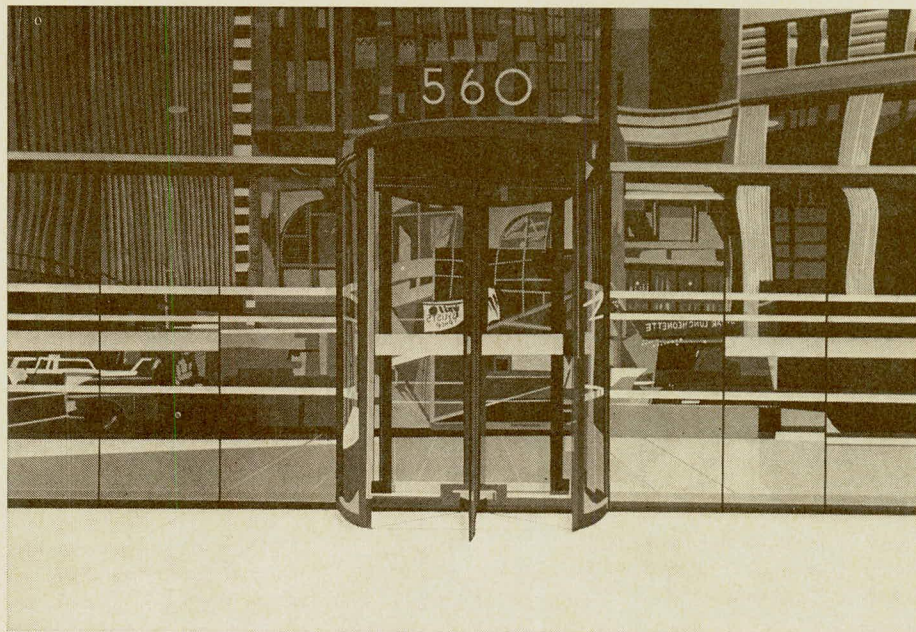
Relieken zijn overblijfselen van heiligen of van zaken, die met het lichaam van heiligen in contact zijn geweest. Reeds vroeg werden zij door de christenen vereerd en daartoe vaak in kostbare schrijnen en reliekhouders bewaard. Een speciale groep vormen de zogenaamde 'sprekende' reliekhouders, die de vorm hebben van het lichaamsdeel, waaruit de reliek is genomen. Zo bevat de afgebeelde arm partikels gedroogd vlees uit de arm van de in 1552 in China overleden missionaris Franciscus Xaverius. In een te Mechelen in 1662 door de Jezuïet Johannes van Bloc-

lant afgegeven brief wordt de authenticiteit van de reliek bevestigd. Bloclant gaf hem tezamen met de reliek mee aan zijn ordegenoot Joannes van Alkemade. Eenmaal in Nederland heeft de toenmalige apostolisch-vicariss Johannes van Neercassel zijn schriftelijke toestemming er aan toegevoegd, de reliek aan de gelovigen te tonen en door hen te laten vereren.

De reformatie was sterk tegen de reliekencultus gekant. In de eerste plaats omdat zij de heiligenverering in zijn algemeenheid afwees, maar ook vanwege de vele misbruiken, waarmee het in de middeleeuwen gepaard ging. De meest onbetrouwbare en aanvechtbare relieken waren er toen in omloop en brachten hun geld goed op. Ook de Kerk zag in dat het anders moest en op het concilie van Trente (1545-1563) schafte zij de relieken wel niet af, maar verbood de handel erin en stelde een door een hoge geestelijke afgegeven echtheidsverklaring verplicht.

In de 19e eeuw heeft men een stukje van de armrelik overgebracht in een hartvormige houder en die boven de zilveren arm bevestigd. Aan de achterzijde heeft deze houder een handvat, zodat de priester hem op hoogtijdagen eruit kon nemen. Hij stelde zich dan op op de trappen van het priesterkoor, de houder in de hand. Eén voor één naderden vervolgens de gelovigen om de reliek van de patroonheilige van hun kerk met een kus te vereren.

Aankopen

Van de Amerikaanse kunstenaar Richard Estes is de serie, bestaande uit 8 exemplaren, 'Urban Landscapes' verworven. Elke zeefdruk (in 110 drukgangen vervaardigd!), is een juweeltje van drukprecisie.

HEDENDAAGSE KUNST UTRECHT, Achter de Dom 14, tel. 030-314185

Tentoonstelling: Spelen met Sprookjes

Geopend: van 10 maart tot en met 10 juni 1973

Openingstijden: zaterdag 11.00-17.00 uur, zondag 12.00-17.00 uur. Gesloten: zondag 22 april (1e paasdag).

Een diaklankbeeld is op de tentoonstelling aanwezig.

Toegang gratis.

'Spelen met sprookjes' is de naam van de edukatieve tentoonstelling die van 10 maart t/m 10 juni 1973 in de Hedendaagse Kunst-Utrecht wordt gehouden.

Deze expositie, die deel uitmaakt van een edukatief programma voor de tweede klassen van het Utrechts basisonderwijs, wordt georganiseerd door de Heden-

HET PROVINCIAAL UTRECHTS GENOOTSCHAP

Agnetenstraat 1, inlichtingen: mej. dr. I. Isings,
Archeologisch Instituut, tel. 030-310809

Uit het bezit van het Provinciaal Utrechts Genootschap is dit fragment van een pijpvaard borstbeeldje, gevonden te Vechten. Het stelt een vrouw voor, met een kapsel, dat aan de voorzijde hoog is opge maakt en dat aan de achterkant een wrong had. Het doet denken aan het kapsel van de Romeinse dames in het begin van de 2e eeuw. Dikke knoppen ter weerszijde van het hoofd duiden oorbellen aan, op de hals is nog een deel van een halssnoer te zien, waaraan een halvemaanvormige hanger gehangen heeft. Men vermoedt, dat dergelijke primitieve 'portretjes' de 'Juno' d.w.z. de beschermgeest van de vrouw verbeeldden en dat zij als zodanig met haar in het graf werden meegegeven. Tevoren kunnen zij in haar woning een plaats hebben gehad.

daagse Kunst in samenwerking met de edukatieve afdeling van het Bureau Culturele Zaken. Op een speelse wijze zullen de jonge bezoek(st)ers gekonfronteerd worden met het sprookje in de beeldende kunst. Behalve werk van hedendaagse kunstenaars, zoals bijv. van Pieter Holstein, David Hockney, Rob Claus

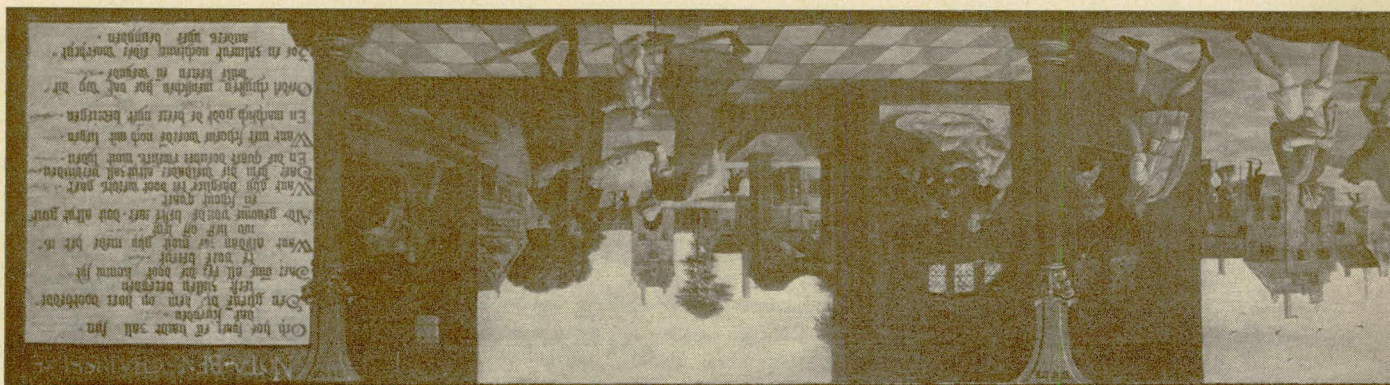
en Maggi Giles, zullen er ook prenten en boek-illustraties te zien zijn van o.a. Gustave Doré en Theo van Hoytema.

Zomertentoonstelling: Aanwinsten '72/'73

Geopend: van 27 juni tot en met 9 september

Utrechts meester – Laatste Oordeel, 1562 (keerzijde) – Paneel – Afkomstig uit de St. Jacobskerk – Schild. cat. 1952 nr. 292

Dit waren zo maar een paar grepen die nog met honderden andere aan te vullen zijn over al wat me zo ergert in onze musea en waardoor we in vele vormen allerlei 'niet' te zien krijgen. We zouden (vrij naar Clara Eggink) kunnen zeggen: Er is veel goeds gedaan, er wordt echter dagelijks nog minstens zoveel kwaad gedaan. Daarom:

Laat ons bidden:

Lieve Minister van Cultuur, Recreatie en Maatschappelijk werk, die in Wassenaar zetelt. Uw naam is steeds weer een andere, maar hoe dan ook; Uw macht is groot. Vooral over de centen. Geef ons rustige eenvoudige Musea en verbiedt het wegstoppen in de kelders. Leidt ons niet in verzoeking om te schreeuwen 'Brulez le Ministère de la Culture', maar verlos ons van de eenzijdigen, de fanatieken, dommen en van hen die van 't museum een lolpark willen maken. Neem Uw dik rood potlood en schrap alle aanvragen tot dichttimmeren van ramen en aankopen van spotjes en ander overbodig expositie-garnituur. Opdat we ons kunstbezit zullen blijven zien bij helder daglicht zoals het gemaakt is en het tot ons spreken kan tot in eeuwigheid. Amen.

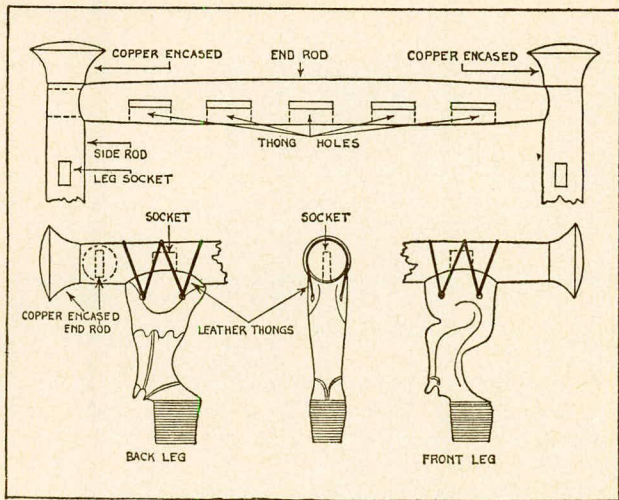

Fig. 130. Construction details of a wooden bed

slaafs aanneemt wat allerlei academici U op de mouw willen spelden. Het zou U dan kunnen vergaan als mij toen ik voor een restant bedragje het boekje: 'Archaic Egypt — Walter B. Emery — illustrations by the author — Penguin books, A. 462', kocht. Op pag. 222 tekent deze 'Professor of Egyptology in the University of London, director of the Mond Expedition of the University of Liverpool at Luxor and Armant and the Director of the Archaeological Survey of Nubia of the Egyptian Gouvernement Service of Antiquities, etc.' ons een Egyptisch bed uit de 1e Dynastie voor, zoals hij denkt dat het in elkaar gezeten heeft. Hij had echter eerst eens naar 'The Zoological Gardens' moeten gaan om het verschil tussen een voor- en achterpoot van een leeuw te leren ken-

nen. Misschien had ie 't ook thuis aan de kat kunnen zien.

Maar goed, alweer genoeg gemopperd. Er gebeuren ook nog wel dingen die meer naar m'n zin zijn. Zo verscheen er enige jaren geleden een boek 'Tempo Doeloe', over de 'goede Tijd' van onze koloniserende voorouders in Nederlands Oost-Indië. Daarin zien we ook onze soldaten op de lijken staan in de oorlog met Atjeh en zien we het ophangen van een groep Javanen. Behalve een koloniaal met een houten poot op Bronbeek, zie ik ook graag welke prijs het Indonesische volk heeft moeten betalen voor de solide gebouwde villa's in Wassenaar.

Er zijn ook nog wel goede musea zoals het museum 'Het Catharina-Gasthuis' te Gouda, op een unieke plaats bij de kerk met onze beroemde Goudse glazen in een fraai oud en romantisch gebouwencomplex ondergebracht. Hier worden de pijnbanken niet verstopt (en ik verzeker U, het is een mooie collectie) en hier worden de ramen nog niet dichtgetimmerd en mag het heldere zuivere daglicht nog ongehinderd binnenstromen om zonder spotjes, schotjes of lampjes de schilderijen, zoals ze gemaakt zijn hun recht te doen toekomen. Daartoe hangt de directeur (Dr. J. Schouten) er soms voorwerpen bij die op het schilderij voorkomen of bepaalt de sfeer door een enkel meubelstuk of voorwerp. Hij wees mij er bij mijn laatste bezoek op dat het 'dichttimmeren' van ramen en belichten met kunstlicht niet alleen onrustig en vooral beklemmend werkt, maar dat het bovendien een vorm van kunstvervalsing is.

De oude schilders uit de 16e tot 18e eeuw werkten met zg. doodverven, d.w.z. dat het hele schilderij eerst in licht en donker met wit, zwart en oker werd 'aangelegd'. Daarna werden in dunne lazurlagen de heldere kleuren, soms met de vingers, er overheen aangebracht. Bij het bestralen met 'schijnwerpers' gaat dit licht door deze dunne lagen heen tot op de ondergrond en krijgen we 'een ander schilderij' te zien dan de schilder bedoeld heeft.

Een van de vervelendste en gevaarlijkste dingen vind ik de rondleidingen en alle andere educatieve drukte, die de rust in de musea verstoort. Als de doctors en professors het nou zelf nog niet allemaal weten, wat zal het beperkte uit het hoofd geleerde lesje van een juffrouw, die op daarbuiten vallende vragen geen goed antwoord weet te geven, anders uitrichten dan dat we een stel napraters en betweters kweken. Schrijven, rekenen, taal etc. zijn te leren, maar zolang er geen normen bestaan waaraan afgemeten kan worden wat kunst is en wat geen kunst is zijn alle kunst-lessen min of meer mis. Zolang we hier nog zitten met een grote, domme, brave belangstellende massa, die elke avond in het blauwe gat zit te kijken 'of er misschien nog iets komt', zie ik de toekomst somber in. Maar misschien keert het getij en komen er weer jongens die het zelf willen weten, die het zelf willen zien en zelf uit willen maken hoe het geweest is en die niet voor zoete koek opvreten wat hen door goed betaalde academisch-gevormde baantjesjagers wordt aangesmeerd. Voorlopig zou ik daartoe willen adviseren: ga zoveel mogelijk alléén naar een museum, hoogstens met z'n tweeën. Neem nooit deel aan groepsexcursies onder leiding. Gidsen zijn eenvoudige lieden die U alleen maar vertellen wat U zelf ook kunt zien. Als U na afloop van zo'n excursie thuis komt blijkt meestal dat U niets gezien heeft en U zich alleen de kop en de stem van de gids herinnert. Dat komt omdat wanneer de gids spreekt, het schilderij zwijgt. In sommige kastelen of musea wordt U alleen maar in groepsverband toegelaten, waarbij zich automatisch een gids opdringt. Als de gids dan links voor met zijn uitleg begint, ga dan zover mogelijk van hem af, dus b.v. rechts achter zelf kijken en blijf dan als de maan om de aarde om hem heen draaien. Als de kudde naar een volgende zaal gaat, blijf dan zoveel mogelijk achter om rustig het geheel op U in te laten werken. Er zouden op gezette tijden rondleidingen onder toezicht,

maar zonder geklets ingelast moeten worden (b.v. op Jacht-slot St. Hubertus, Hoge Veluwe).

Toezicht kan volgens mij beter uitgevoerd worden met de televisie zoals men, op safari in Burgers dierenpark, ook de leeuwen met televisiecamera's in de gaten houdt. Vroeger toen ik veel naar Italië ging, leerde ik één zinnetje uit het hoofd: 'Se tace adesso Le darò cento lire' (Als U verder niets meer zegt, krijgt U honderd lire.) Zoiets komt dag in, dag uit op een aardig bedragje, maar het is 't wel waard. Gaat U naar het buitenland met een groepsreis (omdat 't veel goedkoper is) zonder U dan zo snel mogelijk van de groep af (voorzover als mogelijk, dus niet bij het diner). Gaat de groep 's morgens naar kasteel A en 's middags naar museum B, dan gaat U 's morgens naar B en 's middags naar A. U zult dan veel meer zien daar U niets met de zichzelf in de weg lopende, trage groep te maken heeft; U kunt er nog meestal een museumpje C en D bij pikken of toch nog ergens aan een bar hangen als U dat leuk vindt. Bovendien doet U er goed aan naar zuidelijke landen te gaan in een ouwe plunje: de bevolking is daar dikwijls nog arm en ergert zich aan Uw relax-pakjes. Probeer niet 'op te vallen'. Neem alléén als U slecht ter been bent aan Sight seeing's per autobus deel. Ga liever lopen, U ziet dan meer. Ga nooit naar Zomer-Monster-tentoonstellingen als Frans Hals, Jeroen Bosch, Goya of Dali, waar de massa per autobus heen geridgerd wordt om het bezoekersaantal ten behoeve van de statistiek en de salaristabel op te voeren. De massa verhindert zichzelf iets anders te zien dan oren, nekken en broekspijpen, waartussen dan zo af en toe een geschilderde hand onder- en een pluim van een hoed bovenuit te zien is. Ga liever naar een echte tweedehands boekhandel en koop daar een goed oud boek voor Uw hoge entreegeld. U kunt dan thuis meer plezier beleven. Vooral als U bij het kijken en lezen ook zelf weer kritisch en waakzaam blijft en niet

we graag onze toevlucht nemen om prioriteit te kunnen verlenen aan het onnodig verdubbelen van overbodige parallelwegen, asfaltages, omhakken van bomen en het slopen van bewoonbare woningen, waardoor we in de gelegenheid worden gesteld het kostbare geschenk van onze vrienden de Egyptenaren voorlopig nog maar ergens opgeslagen te houden zodat het me waarschijnlijk niet vergund zal zijn dit Tempeltje nog eens te aanschouwen.

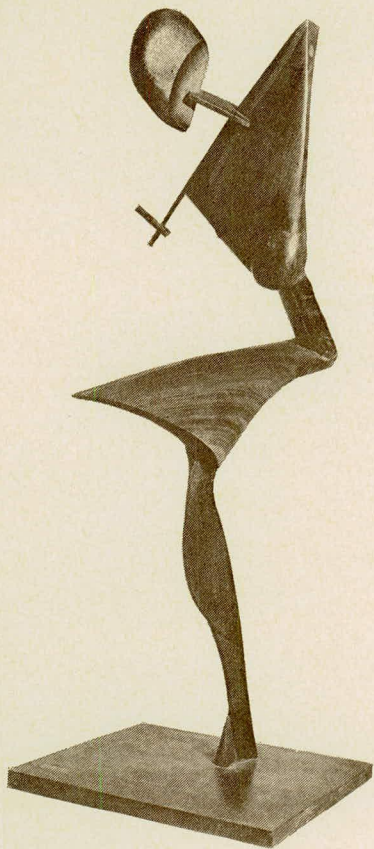
In alle publicaties over het Museumwezen lees ik de meest progressieve en lieflijke taal; die is dan ook tenslotte voor de Minister bestemd en dan zetten ze hun beste beentje voor. Denk om de *salaris-tabell*! Maar nou de praktijk: ook heb ik altijd een diepgaande studie gemaakt van de historie en ontwikkeling van ons letterschrift en daarbij zijn overblijfselen uit de Romeinse tijd erg belangrijk. Het meeste hiervan bevindt zich, zoals U al wel zult vermoeden, in het buitenland: Londen, Berlijn, Parijs, etc. Maar we hebben in Leiden ook nog iets, de zg. Leidse Papyrus, een in Egypte gevonden papyrus uit de laat Romeinse tijd, waarvan het grootste deel in Parijs is, maar waarvan wij ook een stukje hebben. Kom, denk ik op een goeie dag, ik ga eens naar Leiden, want al heb ik er een plaatje van, ik wil dat ding wel eens in werkelijkheid zien. Toen ik binnen kwam vroeg de portier: 'Een entree, meneer?'. Ik: 'Ja, da's best maar ik kwam eigenlijk om de zg. Leidse Papyrus te zien'. Po: 'Daar is niks aan te zien, meneer'. Ik: 'Ja maar ik ben speciaal uit Utrecht gekomen om hem te zien'. Po: 'Ach meneer, allemaal halen en strepen. Niks aan te zien'. Ik: 'Ja maar ik zou 'm toch graag willen zien, is er niet iemand anders hier die...?' Portier brommend af, gaat een deur binnen en komt terug met een andere man die vraagt: 'Wat is er aan de hand?' Ik herhaal mijn verzoek en ik word in een kamer gelaten waar na korte tijd inderdaad de 'Leidse Papyrus' op tafel komt. Maar nu wordt de heer die het kleinood gebracht

heeft weggeroepen. Ik zie twijfel in zijn ogen. Hij weet niet wat te doen: de papyrus met mij, ongetwijfeld een dief of psychopaat, alleen laten? Toch gaat hij, met een uitdrukking als: vaarwel Leidse Papyrus, voor altijd verloren, vernield, opgegeten of verbrand door deze waanzinnige. Als hij terugkomt en opgelucht ziet dat 's Rijks kostbare bezit niet vernield is, ja zelfs nauwelijks aangeraakt is, hebben we tenslotte een plezierig gesprek. Hij blijkt Dr. Stricker te zijn, de man die de hiërogliefen leest als wij de Telegraaf. Hij heeft allerlei boeken uit de kast gehaald, gaf mij allerlei tips en ik heb in de gauwigheid nog veel van hem geleerd. Zo iets lukt nog wel eens een enkele keer, maar dan moet je ook brutaal zijn en je poot stevig tussen de deur zetten en niet vertrouwen op de educatieve dienst.

Ja, als je met een lastgeving komt van Harvard of Princeton, dan staat de directeur voor dag en dauw met de sigarenkist onder z'n arm glimlachend op de stoep om 'z'n verre vriend' op te vangen, want zo'n grote eer overkomt hem niet elke dag. Maar stel je voor, zo maar een gewone spoorhaas, en nog wel een 'mindere' zonder titels. Da's te gek, waar gaan we dan heen?

Nou nou, die Jopie, — wat kankert ie weer... wat gaat ie weer te keer, nou nou...

Nou nee. Het zijn slechts enkele pagina's tegengif tegen de duizenden, ja misschien miljoenen pagina's van zelfgenoegzaamheid die over het museumbeleid ten beste zijn gegeven. Ik heb jaargangen van 'Museumkunde' (Deutscher Museumbund) en 'Museum' (Unesco) alsook veel kunstgeschriften en boeken als 'Das Museum der Zukunft', G. Bott, Du Mont Aktuell en 'Verkenkend onderzoek onder de musea in Nederland' (C.R.M.) er op nagelezen en dan zou je gaan denken wat doen ze het toch goed, de een doet het nog beter dan de ander. Maar ik vind dat nou niet helemaal zo!

Jo Uiterwaal, houtplastiek ca. 1928

Naarden samengekomen burgerbevolking, en of er een erezaaltje zal zijn voor Hendrik Eemkens die op de Neude als ketter verbrand werd. Ik ben benieuwd.

Behalve het verstoppen, het expres niet tentoonstellen, het verkeerd tentoonstellen en de wetenschappelijke misleiding kennen we ook nog zo iets wat ik noem 'in gebreke blijven', het iets over het hoofd zien of door te veel in een richting kijken iets niet zien. Zo heeft 't mij altijd in hoge mate verbaasd dat Utrecht aan de onlangs overleden Utrechtse beeldhouwer Jo Uiterwaal nooit die aandacht heeft besteed die hem toekwam. Hij was in zijn jonge jaren er toch een van 't eerste uur, en toen we hier nog over 't algemeen in de Haagse school of Toorop verstrikt waren, maakte hij reeds houtplastieken in de geest van Archipenko en andere abstrakten. Hij was echter een ietwat stroeve, stille figuur die zich nooit als Kunstenaar met een grote K heeft weten doen gelden, doch wiens vrije werk tot het beste behoort wat in Utrecht gemaakt is. Zijn werk ontbrak ook op de tentoonstelling 'Het Nieuwe Wereldbeeld' (1973).

Op het ogenblik bestudeer ik nog steeds de oorsprong en de ontwikkeling van het Arabische schrift. Hierbij spelen de oud-arabische papyri uit de 7e - 9e eeuw een belangrijke rol. Behalve in het Oosten zijn deze over de musea en bibliotheken in alle landen van Europa en in Amerika verspreid. Wenen bezit liefst 8000 stuks. Maar in Leiden kan ik hierin steun vinden door de aanwezigheid van o exemplaren. Zelfs het boek 'Papyrus Erzherzog Rainer, Führer durch die Ausstellung, Wien, 1894', een sleutelwerk dat in iedere wetenschappelijke publikatie aangehaald wordt is in 'het Mekka der Arabisten' niet aanwezig. Ter ondersteuning vertoont het Rijksmuseum voor Volkenkunde een minimaal-minuscuul kastje met enkele alledaagse Arabische voorwerpen, en hier zijn we, ik denk gewoon uit onbenul, 'in gebreke gebleven'. Of... misschien door geldgebrek, waartoe

l'auteur du ciel et le modeleur des dieux, celui qui a fait les deux terres, ainsi que les oasis et les sables du désert, etc. Il est donc également le père des dieux, entre autre Ré' (blz. 141) en 'Seigneur de joie' (blz. 146); hij wordt afgebeeld met een aantal planten achter zich, waardoor veel 'scolars' hem tot de god der tuinmannen hebben verklaard, maar wat 'de laitues, végétal spécialement consacré au dieu de la virilité fécondante et génératrice en raison de ses prétendues vertus aphrodisiaques' (blz. 161) blijken te zijn. Hij is misschien nog een belangrijker persoon in het Egyptisch pantheon dan Isis die met het Horuskind op de knie zo lief aan onze kerststalletjes doet denken.

Opzettelijk worden veel dingen weggelaten omdat ze 'niet zo leuk' waren. Zo mankeert voor mijn gevoel in 't Spoorwegmuseum alles van de spoorwegstaking in 1903, b.v. de prent van Albert Hahn 'Gans het raderwerk staat stil als Uw machtige arm het wil', en bijna alles over spoorwegongelukken (Weesp en Woerden). En in 't Oranje Nassau Museum b.v. het boekje 'Uit 't leven van Koning Gorilla' en de open brief aan Mevrouw van Mecklenburg van Oranje, bij haar 25-jarig regeringsjubileum in 1923. Elk ding dat een lichtkant heeft, heeft ook een schaduwzijde, of te wel 'elke medaille heeft z'n keerzijde'.

Dit is óók geschiedenis en mag ons, om welke reden dan ook niet onthouden worden. In dit mededelingenblad lees ik 'Het ligt in de bedoeling dat in de toekomst het A.B.M. verhuist naar het middeleeuwse Catharijne convent waar een museum zal worden ingericht dat een beeld zal geven van de christelijke religie in Nederland en haar invloed op de Nederlandse cultuur.' Ik ben benieuwd of daar iets te zien zal zijn van de religie ondersteund door de Spaanse troepen onder Alva, het knikkebollend hoofd van De Vargas, het aan elkaar binden van de Haarlemmers en hun verzuipen in het Spaarne, het in koelen bloede afmaken van de in de kerk te

REGEERINGS-JUBILEUM

OPEN BRIEF AAN MEVROUW VAN MECKLENBURG-VAN ORANJE

MEVROUW,

Een groep absolutistische anti-militaristen uit de Mei-Maandvergadering van 'Paco' *) voelt zich gedroegen zich tot U te wenden naar aanleiding van het feit, dat in brede kringen voorbereidingen worden gemaakt voor een feestelijke herdenking van den dag, toen gij voor 25 jaar, den titel van „Koningin der Nederlanden" ontvingt.

Wij achten het onze plicht in de komende maanden onze medemenschen te wijzen op de werkelijke achtergrond van deze schoonschijnende actie tot viering van uw zogenoemd „Regeeringsjubileum". Maar alvorens wij dit gaaf doen, wenschen wij ons tot U persoonlijk te richten om U te zeggen, dat wij tegenover U ALS MENSCH dezelfde achting en liefde gevoelen als wij gevoelen van iedere menschelijke persoonlijkheid verschildigd te zijn. Ja, dat juist liefde en sympathie voor U als onze medemensch ons drijft, wanneer wij in dezen doen, wat binnen het bereik van onze zeer zwakke krachten ligt.

Wij achten het zeer wel mogelijk, dat gij U zelf niet ten volle bewust zijt van de invloeden, die achter de schermen werkzaam zijn en die het instituut van het koningschap als culmineerpunt van hun machtsstelsel gebruiken om de voorrechten en onderdrukkingmogelijkheden te handhaven die zij hagenen.

Wel betreuren wij het, dat gij al deze jaren behalve uw eigen

altes alle denkbare weelde binnen uw bereik brengen, en U daartegenover uwe gewoon-menschelijke vrijheid benemen. Zij houden U in een gouden kooi gevangen. Gij kunt en moogt niet meer doen wat gij wilt, maar uw daden en uwe gangen worden voor U bepaald.

En alles stuit ons tegen de borst als een zonde tegen uwe persoonlijkheid. En onze afkeer wordt tot walging wanneer wij zien, dat die verborgen invloeden het thans wagen, nadat 25 jaren lang het arme volk gedwongen is, die sommen op te brengen, zodat het 25 jaar „in naam der Koningin" door rechtens, derwaardens, politiedienaren en militairen onderdrukt is, nog op de roepen tot een feest ter herdenking van dit deplorabel feit.

Wij gevoelen het als tot-den-top-gedreven onbeschaamdheid, dat deze heeren bezig zijn met alle middelen van journalistieke beïnvloeding het volk thans te suggereren, opdat het die 25-jarige herdenking tot een dag van feesten zal maken. Wij zien de cyclische helme, waarmee ook nu, evenals in de dagen van het oude Rome, het volk met feesten wordt verblind.

Wij weten niet, Mevrouw, of uwe ogen zijn opgegaan, om de dingen te zien zooals ze zijn. Zoo ja, dan vraag wij U om de moed te hebben de betoovering te verbreken, die mede met uw toestemming en in uw naam om het volk wordt gevoerd. Het zal U lijdén kosten, als gij het waagt naar uw geweten te handelen, maar wij geven U de verzekering, dat er niet alleen in onze kring, maar onder de ernstigste menschen overal in dit land na over de geheele wereld duizenden en duizenden zullen zijn, die U als een groot mensch dan zullen eeren, wanneer gij uw handen zelf verbruikt!

O, mocht gij de kracht en de durf bezitten om vrijwillig afstand te doen van al de uiterlijke macht, die u U gehangen is. Juist als gij dat uiterlijke koningschap kunt afschudden, dan zal gij als mensch eerst recht een trouw verkrijgen in de harten van onthouden in die landen, wier bevolking gij, als weinigen, zoemt samen nader brengen door deze daad.

God geve U de kracht het te doen!

Bezoekt de Openbare Vergadering betreffende het Regeerings-Jubileum in het Gebouw voor Kunsten en Wetenschappen Zaal 14 op Dinsdag 19 Juni a.s. Aanvang half acht. Entrée vrij.

Koning Sesostris I voor de god Min
zoals afgebeeld door Petrie, von Bissing en Capart.

staande dominee zei deze 'nu ja, maar is dat nu nodig?'. Ik was toen te verward om direct antwoord te geven, maar ik wil alsnog zeggen: 'Ja, verdomme, dat is nodig! Ik wil niet academisch-etisch belazerd worden'.

In het boek van Capart was deze phallus met hoge chemiegrafische vakkennis weg-geretoucheerd. Nou ja, maar dat was in 1909, enne... Nee, dat is nog net zo. Ik vond laatst in een boekhandel een nieuwe druk van het boek over de goden in Egypte van Prof. E. A. W. Budge. Ik zocht natuurlijk even snel m'n 'dieu ithyphallique' Min op, maar... niks hoor, netjes aan de voorkant lekker glad bijgesnoeid alsof er nooit iets geweest was. Henri Gauthier heeft in zijn boek 'Les fêtes

zoals het reliëf er werkelijk uit ziet
University College, Londen

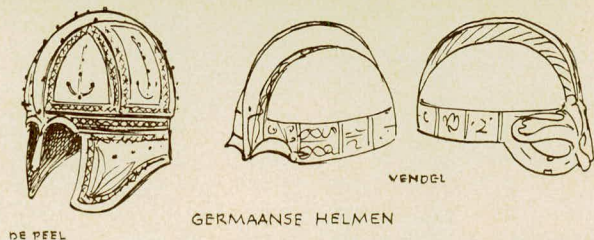
du dieu Min (Le Caire imp. de l'inst. Française d'archéologie orientale 1931)' eerst al 20 bladzijden nodig om alle wetenschappers op te sommen die te 'très borné' waren om de ware aard van deze god te onthullen en liever 'Le reste est, soit trop noir, soit caché derrière les colonnes du péristyle' te verdonkeremanen. De brave Min die tot Ramses III spreekt: 'Je te donne toute force et toute victoire; je l'accorde toute santé et toute dilatation de coeur' (blz. 132). 'Min n'est donc pas seulement le mari de sa mère; il est aussi l'époux de toutes les déesses et toutes les femmes. Grâce à la vertu fécondante de son membre viril, c'est lui qui a engendré tout ce qui existe dans le monde; il est le dieu de la création,

Hiervan konden we in die dagen nog een aardig staaltje beleven; behalve originele stukken exposeerde men in die jaren in Leiden ook veel afgietsels, waaronder een stuk uit de bekende rotstekeningen in de provincie Bohuslan in Zuid Zweden. Bij het opstellen werd dit juist en goed gedaan, en op de asbest lambrisering eronder met gouden letters geschilderd: 'Noordse rotstekeningen'. Hoe kwaad Holwerda hierover wel niet geweest is, weet ik niet. Maar in ieder geval werd het veranderd en stond er: 'Noorse rotstekeningen'. Alleen de olie van de eerste schildering was in het asbest getrokken, zodat ieder kon zien dat er 'Noordse' gestaan had. Zoals elke misdadiger dat doet werd er een nieuwe fout bovenop gestapeld, in de katalogus van 1926 staat vermeld: 'De primitieve tekeningen op rotswanden vooral in Noorwegen'. Het verdomde is dat er toen al een enfant terrible was van 17 jaar die beter wist, want dit soort tekeningen komt hoofdzakelijk in Zweden voor. Voor twee jaar ben ik er nog eens geweest om ze te bezichtigen. '*Hè, wat een flauwe oude man om met zulke dingen aan te komen uit 1926*'. Dat is niet flauw want deze vooroordelen worden nog steeds zorgvuldig in stand gehouden. In Leiden kunnen we nu weer een zielig bordje 'Onze arme bronstijd' lezen. De arme academici schijnen niet te begrijpen dat de bronstijd niet ergens ophoudt bij het bekende punt-kruislijntje, dat het koninkrijk der Nederlanden begrenst, doch dat de Noordse bronstijd een rijke bloeitijd is geweest van het Noordse cultuurgebied; hiertoe behoren behalve Nederland, Noord Duitsland, Denemarken, Zuid Zweden en Noorwegen alsmede Engeland. Uit deze grote rijke cultuurperiode is helaas in ons land maar weinig gevonden. Een opschrift in die geest zou het mijns inziens beter doen. Een meer dan ergerlijk staaltje van archeologie-vertroebeling was ook de tentoonstelling 'Van Friezen, Franken en Saksen', Haags Gemeentemuseum, 1960. In de catalogus, als door een Romein geschreven, staat dan ook:

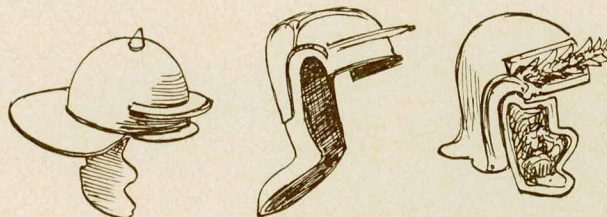
'Ook de mode van de burgerbevolking in het Romeinse Rijk werd door de smaak der Germanen sterk beïnvloed. Het was een wisselwerking waarbij, althans wat de materiële cultuur betreft, zich uitend in de vormen der kunstnijverheid, de invloed van de Germanen op de Romeinen misschien wel even sterk is geweest als die van de Romeinen op de Germanen. Trouwens, ook in geestelijk opzicht uitte zich helaas (*let wel: helaas*) meer en meer de invloed der Germanen, merkbaar door een steeds toenemende barbarisering, een verlies van cultuur, dat op den duur ook tot in hogere standen door-drong'. Zo is ook de helm uit de Peel zo'n staaltje van barbarisme, maar omdat hij '*helaas*' zo mooi is betitelen we hem maar als Romeins.

Nu we toch op het terrein van de wetenschappelijke domheid, misleiding en bedrog zijn aangeland: op twaalfjarige leeftijd interesseerde ik me ook al hevig voor de Egyptische Archeologie en de ontdekking van het graf van Tuth Anch Amon in 1923 was wel een verrassing, maar ik kende zijn familie en was met zijn schoonvader al goed bekend. Ik bezat toen ook een boek 'L'Art Egyptien, Choix de documents par Jean Capart, Bruxelles 1909'. Hierin komt, deel I, plaat 43, een reliëf voor uit het middenrijk dat Sesostris voor een Godenbeeld voorstelt. Aan dit plaatje ergerde ik me steeds, ik had steeds het gevoel dat er iets met de kompositie niet in orde was; dat het, hoewel gaaf gemaakt, misschien uit een tijd van verval stamde. Aan wetenschappelijk bedrog dacht ik toen nog niet. Een jaar of acht geleden kwam ik in de gelegenheid Egypte en ook de grote Amon Tempel te Karnak te bezoeken. Daar stond ik in eens wat je noemt 'paf'. Daar was dezelfde god van het plaatje, maar nu compleet met zijn grote penis in erectie, deze god Min, later Min Amon 'de god met phallus in erectie, god der bevruchting en voortplanting, de stier die zijn moeder bevrucht'. Toen ik mijn verbazing over deze ontdekking liet blijken aan een naast mij

de Breedstraat en het Rapenburg te Leiden. In de twintiger jaren ben ik daar veel geweest. Ik nam dan een klapstoeltje mee en zat daar dan van alles te tekenen. Ik wil niet beweren dat deze beelden tegen mij gesproken hebben, maar je had kontakt met elke vent die er stond, (om maar te zwijgen van de Boeddha's onder de magnolia's). Om elke hoek was weer een verrassing en alles stond er. Korwars, hele kasten vol. Nu staat er nog maar een enkele, klaar voor de schoolklassen die er langs gesleurd worden en dit nodig moeten zien. 'Kijk, dat is een korwar. Wie volgt! Wat? Dat we er nog honderd in de kelder hebben gaat je geen donder aan! Je bent hier tenslotte in een oud ziekenhuis! Glij niet uit over het linoleum! Pas op onze etalagekasten!' Ik ben er kort geleden nog eens binnengegaan, in deze holle ziekenzalen, waar je elk ogenblik denkt dat er een zuster zal komen om je een prik te geven of een plasje van je te vragen. Triest en treurig ben ik weggeslopen en hoop er niet meer te komen. Toen ben ik maar weer eens naar het museum van Oudheden aan het Rapenburg gegaan (want U weet het al, ik kruip altijd in musea). Daar wachtte mij een plezierige verrassing, al was hij maar half. In dit museum bevindt zich de beroemde zilveren helm die tezamen met andere overblijfselen van een ruiter gevonden werd in de Peel. Deze kende ik al uit de jaren vóór 1930, toen ik tezamen met mijn vriend W. Wagenaar de germaanse oudheid bestudeerde. Het was ons toen al direkt duidelijk dat we hier te doen hadden met een stuk van germaanse makelij. De vorm vertoont zeer duidelijke overeenkomst met in Engeland en Skandinavië gevonden helmen, als van Vendel. In de catalogus van 1930 staat hij echter doodleuk vermeld als 'verguld zilveren Romeinse ruiterhelm', maar was, alle brutaliteit ten top gedreven, geëxposeerd op de eerste etage in de afdeling Grieks-Romeinse gebruiks- en sierkunst, alsof het ding rechtstreeks uit Italië was geïmporteerd. Maar wat

GERMAANSE HELMEN

ROMEINSE HELMEN

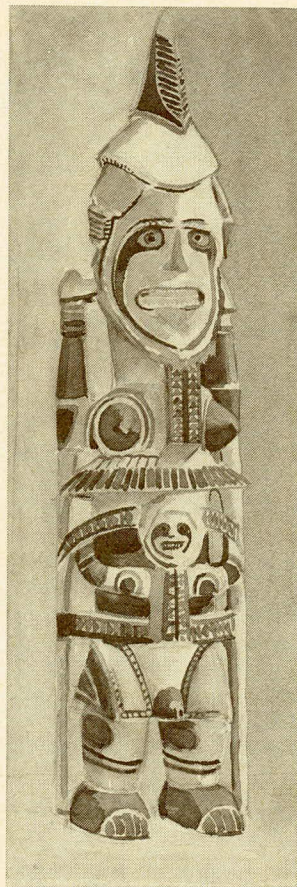
zag mijn oog bij dit laatste bezoek: de helm was nu eindelijk van de eerste naar de tweede etage verhuisd, waar stukken, in Nederland gevonden, zich bevinden; maar nu nog wel in een vitrine met het opschrift: Romeinse Tijd, alsof we hier met een stukje Romeinse cultuur te doen hebben. Ik ben benieuwd wanneer er een vitrine zal komen met opschrift 'Inheemse of Noordse Oudheid' en daarnaast een met 'Romeinse Overheersers', zodat we begrijpen dat we hier te doen hebben met een Germaanse bevrijder die de Romeinse onderdrukkers het hazepad wilde doen kiezen. Hoe lang zal het duren tot het uit het Ex Oriente Lux, Christendom, Renaissance en Klassicisme, via het gymnasium voortkomende vooroordeel wordt losgelaten, dat onze eigen voorouders barbaren waren.

ik heb wel eens gehoord dat men in Engeland in de vorige eeuw de penissen van deze beelden eenvoudig afzaagde; zo'n barbaar was deze conservator nog niet. (afb. omslag).

Zo zijn er in Pompeï diverse met stalen luiken vergrendelde kabinetten. Voor een fooi maakt de bewaker deze open en mag men het verschrikkelijke aanschouwen: enkele elegant geschilderde liefdestafereeltjes, een faun met een ietwat groot geslachtsdeel, enz. Mensen, erg aardig en geschikt voor decoratie van de zondagsschool. Maar laat niet Uw vrouw ook proberen naar binnen te kijken, dan verandert de door de fooi week gemaakte wachter in een duivel, zijn ogen vlammen en met woest armgezwaai drijft hij haar terug, roepende: 'Solo per signori! Solo per signori!'.

Toch waren bij ons in de oude tijd de musea fijne plezierige instellingen, 'alles' stond daar zomaar, zoals het er gekomen was en ieder moest maar zien wat hij er mee kon doen. Nu zijn veel musea al ten offer gevallen aan de moderne selectie- en exposeerwoede, maar in de midden-franse provincie vindt men ze nog, die musea van honderd jaar terug, waar alles op een rij door elkaar staat; daar valt dikwijls nog veel te ontdekken. Maar haast U, want ook hier hebben de glas-, vitrine-, plastic-, neonbuizen- en spotleveranciers reeds vele slachtoffers gemaakt en eiste de expositie-apparatuur de aandacht op boven de voorwerpen. De kroon hiermee spant wel het Castello Sforzesco te Milaan; daar denk je in de showroom van een handelaar in stalen balken en spoorrails verzeild geraakt te zijn, die zijn handelswaar met wat oude beelden heeft gedecoreerd. Zoals een auto-handelaar wel eens een bloemenmand bij zijn nieuwe rolls-royce zet, dan denk je toch niet dat je in een bloemenwinkel bent.

Al deze veranderingen zijn veelal geen verbeteringen en zo denk ik nog steeds met weemoed terug aan het oude Rijksmuseum voor Volkenkunde, toen nog in twee huizen aan

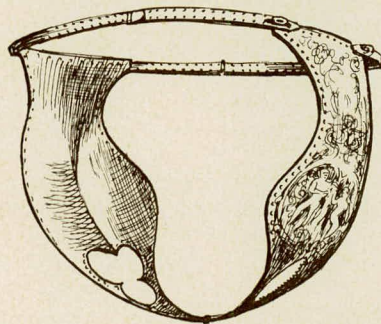

Oeli
Nieuw Ierland
Rijksmuseum voor
Volkenkunde, Leiden

Tekening van
J. H. Moesman, ca. 1928

Wat ons Laatste Oordeel betreft geloof ik te weten waar de schoen wringt. Er komen een aantal naakte vrouwen op voor, wier vormgeving beslist niet teruggaat op Praxiteles of Titiaan. Het zijn gewoon uitgekleden Utrechtse mevrouwen en dus walgelijk; bovendien hebben jongens vroeger met een mes of potlood in hun onderbuik gaatjes geprikt. Dat zou nu allemaal geen malheur zijn, als het schilderij van een bekende meester was of ergens in een bekende schildersschool te rangschikken zou zijn geweest. Dan zou het gerestaureerd kunnen worden en hadden en passant de onderlijven van de dames met enkele elegante wimpeltjes aan het oog onttrokken kunnen worden. Maar het was gewoon een onbekende schilder en enigszins primitief en spontaan geschilderd; nou, en dat is helemaal mis! *Wie niet in het kunstgeschiedenisboek past, gaat terug naar de kelder en moet wachten tot hij verlost wordt.* Ik weet natuurlijk niet precies wat er zoal in de kelders zucht en wacht op verlossing, maar ik geloof dat we verbijsterd toe zouden zien als alles voor den dag kwam wat daar door erotisch-religieus-politiek gefrustreerde museumdirecteuren voor ons oog verborgen wordt gehouden. Een algemeen bekend voorbeeld hiervan is de bekende middeleeuwse kuisheidsgordel die het Musée Cluny te Parijs bezit en daar vroeger geëxposeerd was, maar nu allang opgeborgen is. *Het appelleert aan minder gewenste gevoelens, noemt men dat.* Ook verdwijnen om deze redenen overal de pijnbanken en dergelijke, en al wat maar de steriele en zakelijke sfeer kan verstoren.

Dit is niet helemaal nieuw, want eeuwenlang al laten de pausen alle geslachtsdelen van antieke beelden bedekken met vijgebladen; ook Michelangelo is niet aan deze sexwerende ijver ontsnapt. U moet maar eens goed kijken als U in een of ander museum komt, naar het bij toeval voor Eva's buik groeiende blad of het onzinnig, zonder zwaartekracht fladderende lapje of lintje; het is er meestal later door onze

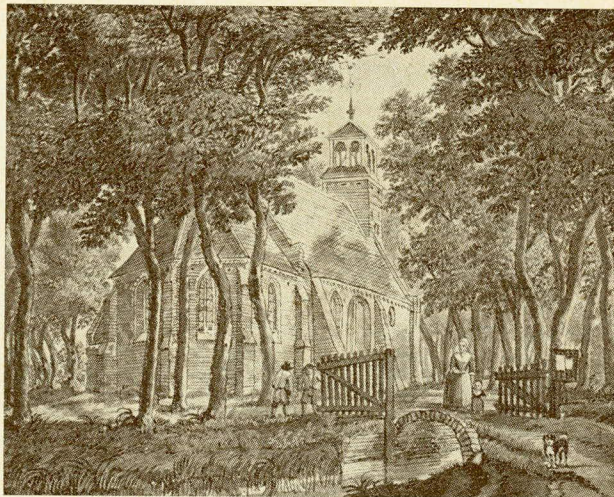
Kuisheidsgordel. Frans, 16e eeuw Musée Cluny, Parijs

brave voorouders opgeschilderd. Deze abnormaliteit van onze museumdirecteuren heeft soms ook zijn plezierige kant; hierdoor kwam ik n.l. ongeveer twintig jaar geleden in bezit van een fraaie zeldzame Nieuw-Ierland plastiek. Deze bevond zich ergens in het depot van het Tropenmuseum, maar kon volgens de conservator niet geëxposeerd worden, vanwege het aanwezig zijn van een zeven centimeter lange penis. Nou, natuurlijk, als bij de klassieke beelden, inclusief de Apollo van de Belvedere die slechts een klein slurkje van een enkele centimeter laat zien, dat verborgen moet worden, wat dan aan te vangen met een penis van zeven centimeter? *Weg er mee!* Dan liever geruild voor wat onschuldiger doeken en krissen (*waarmee je iemand kunt vermoorden, maar dat is minder erg*); en zo kwam het via de kunsthandel in mijn bezit. Ik ben er nog elke dag erg blij mee; gelukkig maar, want

horen ze thuis en zullen er ook beter tot hun recht komen dan in een voornaam patriciërshuis of verstopt in een oud huis eenhoog Achter de Dom.

Onze musea hebben veelal drieërlei oorsprong. Een deel komt voort uit het bezit van inmiddels verdwenen vorstenhuizen, andere uit om de wille van de wetenschap bijeengebrachte verzamelingen, de derde uit de zolders van de stadhuizen waar alles wat niet meer nodig was, maar te mooi of te gek om weg te gooien bijeengebracht werd. Het laatste geval slaat ook op Utrecht, waar in 1838 al een respectabele collectie aanwezig was. Deze heerlijke toestand kennen we ook bij ons in Houten nog. Op de zolder van het gemeentehuis staat al wat oud is en in de loop der jaren bijeengebracht werd. Leen de Keijzer zwaait er de scepter, tenminste in zijn vrije tijd dan, want normaal is hij opzichter gemeentewerken en is het museum dus gesloten. Maar als je het hem vriendelijk vraagt draait hij de sleutel even om, als de dienst het toelaat. Hij ontvangt bovendien nog voor nieuwe aankopen het volledig ontoereikende bedrag van 200 gulden per jaar, waar natuurlijk niets mee te doen valt. In Utrecht kwam hieraan een eind toen in 1891 de oudheden naar het landhuis aan het Hoogeland werden overgebracht en als Stedelijk Museum van Oudheden geopend werd. Daar heb ik al eens met mijn vader een bezoek gebracht. Veel herinner ik me er niet meer van, als alleen de zwarte Heer van Drakenborch, die in de rotonde lag opgebaard en een lang smal schilderij het Laatste Oordeel voorstellende. Het Aartsbisschoppelijk was er toen nog niet bij en ondergebracht in het huis Loenersloot aan de Nieuwe Gracht, waar ik als kind echter nooit geweest ben want mijn vader, een vurig anti-papist, behoeft mij zorgvuldig voor alle madonna's.

In 1921 werd het tegenwoordige museum aan de Agnietenstraat geopend en daar vond ik naast veel nieuws de Heer van Drakenborch en ook het Laatste Oordeel weer terug.

Jan de Beyer, De kerk te 't Waal, 3-8-1749 gekleurde tekening, bij Kunsthandel Houthakker te Amsterdam te koop, maar niet voor f 200,—

Dit plezier heeft echter niet lang geduurd; enige jaren later vond er een reorganisatie plaats en na verloop van tijd merkte ik dat mijn geliefde Laatste Oordeel nergens meer te zien was. Sedertdien staat het opgeborgen in de kelder, voor niemand te zien. Het is nu dus al ongeveer 50 jaar opgeborgen geweest en een hele generatie is onbekend gebleven met het bestaan ervan. Tegen dit soort praktijken, waarin ons Centraal Museum beslist niet alleen staat, en die in binnen- en buitenland voorkomt, richt zich in de eerste plaats mijn toorn. Wat is de oorzaak en wie maken uit dat ik bepaalde historische voorwerpen niet meer mag zien?

In vroeger jaren ging de Utrechtenaar 's zondags, als het mooi weer was met de tram naar Zeist, wandelde in het bos en dronk er zijn pilsje in het Jagershuis of ging per spoor naar station de Bilt (nu Bilthoven) waar honderd meter van het station het bos al begon, zonder einde. Anderen wandelden naar de uitspanning 'den Hommel' waar een aap met een lange ketting aan een boom bevestigd was en voor het vermaak zorgde. Een minder ondernemende en misschien wat mondainere groep ging naar 'de Baan', zoals de Maliebaan in de jaren na 1900 genoemd werd, en streek neer bij café Smit. Bij Smit in de Baan, waar de A.N.W.B. werd opgericht, kon je de rook wel snijden en onder het gemor van een strijkje zaten de ouderen stevig te bitteren en werden de kinderen de tuin ingestuurd waar een draaimolen was. Buiten over het ruiterspad reden de garnizoensofficieren als in een miniatuur Bois de Boulogne. Bij helder winderig weer kon je vliegers oplaten op het Suikerterrein en bij flinke vorst schaatsenrijden op de Singels.

Er was nog veel meer te doen, maar wat nou te doen bij druilerig donker regenachtig nat weer? Dan... ja dan was de tijd van het museum aangebroken. Bij vuil rotweer ging men naar het museum. Alhoewel er misschien wel iets veranderd is, heeft het museum deze reputatie tot op heden behouden. Als ik beweer dat mensen die zich per vliegtuig naar de Costa Brava of de Adriatische kust laten brengen eigenlijk niets van Spanje resp. Italië gezien hebben, wordt mij onmiddellijk en wel zeer geëmotioneerd in het gezicht geslingerd: 'jij, ja jij, jij wil altijd in museums kruipen!' *'Ja vooral kruipen'*. Ik voel me dan een soort schijterd. Een flinke vent ligt zo naakt mogelijk aan het strand en laat er zijn spierballen rollen. Een onderkruipsel als ik kruipt in een museum, verstopt zich daar. Het museum is een soort gedecoreerde schuilkelder voor hen die te beroerd zijn om in de zon te liggen of aan een bar te hangen.

Maar misschien hebben ze toch wel een klein beetje gelijk, anders zou ik me er niet zo over opwinden. Men ging op het einde van de 15e eeuw niet kijken naar de misgewaden van David van Bourgondië. Men ging al niet eens kijken als hij aangekleed was met zijn koorkap, maar men onderging het geweldige van het verschijnen van deze kerkvorst als hij compleet met al wat er bij hoort op hoogtijdagen verscheen in de Domkerk. Nu is deze koorkap eigenlijk niets anders dan een oude jas, goed voor de voddendoer. Ja, het is zo mooi gemaakt en daarom bewaren we hem maar weer... in het museum.

Het museum is voor mij nog steeds een opslagplaats van alles wat een functie eenmaal vervulde en wat voorbij is. Zo is het bijvoorbeeld ook in het Spoorwegmuseum. Daar staan de oude uitgediende locomotieven, trein- en tramwagens en ook al het eerste dieselmotorstel van 1934. Maar nog niet de 'sprinter' (het materieel dat in de toekomst in dienst zal komen). Als Mej. Asselberghs er op zou staan dat zo'n gloednieuw stel direct uit de fabriek naar het Spoorwegmuseum zou worden gebracht, zou men zeker weten dat ze gek geworden was. Hiermee wil ik maar zeggen dat niets in een museum mag worden bijgezet alvorens het zijn functie in het leven vervuld heeft, en dus ook werk van levende jonge kunstenaars niet in het museum thuishoort. *'En je Moesmanzaaltje dan... héé?'* O, dat zit goed, ik nader de Dreesleeftijd en had al dood kunnen zijn; dat is oude kunst en voorbij net als Janus de Winter, Rietveld, Koch of Willink en zoveel anderen die al dood zijn of net nog leven. Werk van Armando, Pieter Engels en Woody van Amen hoort onmiddellijk uit het museum gesmeten te worden en Hedendaagse Kunst Achter de Dom direct opgedoekt te worden. Deze kunst hoort midden in het moderne leven, in Holiday Inn of op de Traverse dan wel ergens in een vrij open toegankelijke ruimte midden in Hoog Catharijne of ander betonblok, want daar

VERKLARING

Eind februari kreeg ik het verzoek dit nummer van deze mededelingen te verzorgen, maar dat het wel half april, gedrukt en wel, verzonden moest zijn.

Aangezien ik deze unieke gelegenheid, iets over Musea en Wetenschap te zeggen niet voorbij wilde laten gaan heb ik aan dit verzoek gevolg gegeven. De korte tijd van voorbereiding gaf mij niet de gelegenheid alles nauwkeurig te verifiëren en het is niet uitgesloten dat er inmiddels iets door de feiten achterhaald is. Ik bedoel dus, dat nu de Gaulle dood is, het Musée Cluny misschien haar middeleeuwse kuisheidsgordel weer exposeert.

Het Centraal Museum is overigens onschuldig aan het door mij geschreven gedeelte, waardoor ik weer een flink aantal nieuwe vijanden aan mijn reeds uitgebreide vijandenkring zal kunnen toevoegen.

Zij die zouden willen reageren met smaad-, scheld- of dreigbrieven dan wel met explosieven of helse machines, worden verzocht deze rechtstreeks te zenden naar Lange Uitweg 94 te Schalkwijk, of telefonisch 03409-508.

Maart 1973

J. H. Moesman

Heer van 'de Uithoek'

Drager van het vierdaagsekruis

Grootmeester in de orde van de Platneuzen.

omslag:

Nieuw Ierland, beschilderde houtplastiek, coll. J. H. Moesman

J.H. MOESMAN

OVER

WAT IN DE MUSEA

NIET

TE ZIEN IS

